

Radovan Lučić

Faculteit der Geesteswetenschappen, Universiteit van Amsterdam

KAKO BRIJU BRIJAČI

Put leksičkih elemenata iz slanga u standardni jezik najčešće je obavijen velom tajni: zbog mnogih promjena i širenja značenja, veza s prvotnim oblikom sve je labavija, a semantički razvoj sve kompliciraniji. Na primjeru glagola "brijati" i njegovih izvedenica pokušat ću prikazati jedan od modela utjecaja slanga na govorni standard. Kao predložak mi je poslužio sociološki opis širenja te leksičke porodice u članku Benjamina Perasovića "Furka i brija" objavljenog u časopisu "Euro 26" (<http://www.euro26.biz.hr/hh/9/hh2.php>).

Uvod

Postavimo li nekoj starijoj osobi iz Splita pitanje "Kako briju brijajući?", gotovo sigurno ćemo dobiti odgovor poput: "britvom" ili "prvo te nasapunaju" ili tako nekako. Pitanje će biti shvaćeno u svom primarnom, standardnom značenju. Postavimo li ga međutim nekoj osobi srednje dobi iz zagrebačkog noćnog života, lako možemo očekivati odgovor poput "žestoko" ili "brijački", jer će pitanje tada biti shvaćeno u okviru zagrebačkog slenga.

Kad sam jednu sredovječnu gospođu iz Vodnjana, pravu Istranku udatu za pravog Istranina, čuo kako kaže da su "njeni starci *ful zabrijali* na televiziju", odlučio sam posvetiti više pozornosti fenomenu "brijanja". Pojava me fascinira svojom jedinstvenošću: nema usporedbi što se tiče opsega i broja izvedenica te stupnja širenja na druge funkcionalne stilove. Osim toga, zanima me i privlači kao suvremenika i svjedoka tog širenja. A članak sociologa Benjamina Perasovića "Furka i brija" potakao me da i ja napišem nešto o toj temi.

Glagol "brijati", uz svoje primarno značenje "uklanjati dlake s kože britvom, žiletom ili aparatom", zadobio je u zadnjih dvadesetak godina velik broj različitih značenja i izvedenica. Neke od njih ostale su zarobljene u pojedinim grupama korisnika, a druge su se probile do razine govornog standarda.

Put leksičkih elemenata iz slanga u standardni jezik najčešće je obavijen velom tajni: mogućnost za pronalaženje plodna tla u standardu za jedan leksički element iz nestandarda možemo usporediti s mogućnosti oplodnje ženskog jajašca muškom stanicom.

Ono ovisi o toliko različitih faktora koji se moraju poklopiti baš kao što i oplodnja jajašca ovisi o mnogobrojnim uvjetima koji moraju biti ispunjeni. Otkrivanjem tih faktora približavamo se definiciji njihovih odnosa, a rekonstrukcijom puta pojedinog leksičkog elementa do standarda, bogatiji smo za nekoliko korisnih informacija.

Mnogi će se složiti da izraz koji je iznadregionalan, iznaddijalektalan, višegeneracijski te prihvaćen u sredstvima javnog informiranja možemo smatrati standardnim.

Po tim kriterijima su mnoge izvedenice glagola "brijati" u prenesenom značenju postale dio standardnog jezika, njegovog neformalnog, razgovornog funkcionalnog stila. Kako je došlo do tih prenesenih značenja i kako su neka od njih, nastala u žargonu, tako visoko dogurala?

Semantička ekspanzija

Po nekim izvorima glagol se "brijati" počeo koristiti koncem sedamdesetih, isprva za brzo i žestoko sviranje gitare (uz sinonimne *pržiti* i *žeci*), a potom za opisivanje specifičnih, euforičnih stanja pod utjecajem droga kada se izvode neobični pokreti, grimase i zvukovi. Možda je, za opisivanje brzine i zvukova (npr. kod sviranja gitare) kao uzor poslužio trpni pridjev *nabrijan*, korišten u motorističkom žargonu za stroj kojem se naknadnim intervencijama povećava snaga tako da postaje brži i glasniji. Nije isključena ni asocijacija s postojećim standardnim neprelaznim značenjem glagola *brijati* (najčešće u svezama s vjetrom i burom) kao opis burnih doživljaja i stanja, brzih pokreta i intenzivnih zvukova. U prilog posljednjem govori činjenica da su sva izvedena značenja isto tako neprelazna. Također je moguće da je netko u veselom društvu, možda pod utjecajem kakvog stimulansa, oponašao pokrete pri brijanju te se glagol u tom značenju metonimijski proširio na svu mimiku u sličnim situacijama, a onda i na zvukove, dosjetke, šale i slično.

Glagol "brijati" u tim značenjima nastao je u uskom krugu ljubitelja rock-glazbe i droge koji su imali vrlo kreativan odnos prema jeziku i često se zabavljali izmišljajući nove riječi, izraze, zvukove i sl. Od raznih improvizacija neke su se zadržale nekoliko dana, nekoliko tjedana, pa možda i po nekoliko mjeseci. Obično bi podsjećale članove tog društva na kakvu veselu zgodu kad je po prvi put upotrebljen određeni izraz. Najčešće nakon nekog vremena takve anegdote prestaju biti zanimljive, pojavljuju se nove, ali ponekad neki izraz postane simbol za određeni tip situacije, počne se koristiti u takvim i sličnim prigodama, na tulumima ga čuju i druge skupine, dopadne im se pa ga prihvate i dalje šire.... Upravo se to dogodilo i s glagolom "brijati" i njegovim izvedenicama.

Nova, izvedena značenja prihvatile su kreativne osobe sa širokim krugom poznanstava u raznim subkulturnim grupama, osobe koje su bile rado viđene u društvu te imale određeni društveni prestiž. Ti novi izrazi postajali su sve više određeni "zaštitni znak" alternativnog, naprednog i inventivnog načina razmišljanja. U toj fazi nastaju različite rekcije i prve izvedenice, a sve označuju nešto zanimljivo, neobično, maštovito i kreativno kao npr. augmentativ od glagolske imenice *brijanje* "brijačina", ili imenica "brijač" za

vršitelja radnje u svim novim značenjima glagola *brijati*,¹ potpuno etablirana izvedbom rock-opere “Zagrebački brijac” Davora Slamniga i njegovih suradnika. Izrazi su počeli zadobivati širu primjenu, značenja su im postajala rastezljivija, sve češće su se mogli čuti na popularnim zagrebačkim okupljalištima kao Zvečka, Blato, Kavkaz, Studentski centar i sl. Na taj način je riječ iz žargona zatvorene skupine veselih prijatelja u prvoj polovici osamdesetih prešla u zagrebački alternativni sleng, da bi ubrzo posredstvom mlađih umjetničkih i intelektualnih krugova prešla u općezagrebački. Tomu je pomogla i pojava “novog vala”, vedrog glazbenog pravca koji su prihvatili gotovo svi slojevi mlađe generacije, te propaganda tih izraza na popularnom Omladinskom radiju, posebice u SF parodiji “Milan Blenton” autora Gorana Pirša, s popularnim Davorom Gobcem u glavnoj ulozi.

Glagol “brijati” kao osnovni oblik nove tvorbene porodice može između ostalog značiti:

<i>Voljeti nešto, baviti se nečim (s prijedlogom na)</i>	<i>ja brijem na...</i>
<i>Misliti, činiti se</i>	<i>ja brijem da...</i>
<i>utvarati si</i>	<i>brije da su mu ukrali...</i>
<i>razmišljati</i>	<i>cijeli dan brije kako da...</i>
<i>razgovarati</i>	<i>non-stop su brijali o komadima</i>
<i>naklapati</i>	<i>o čemu ti briješ</i>
<i>brbljati</i>	<i>brije samo o dućanima</i>
<i>gluparati, pričati gluposti</i>	<i>možda brijem, ali koliko se sjećam...</i>
<i>kreveljiti se</i>	<i>kad god se napije počne nekak čudno brijat</i>
<i>komplicirati</i>	<i>ma taj uvijek nešto brije!</i>
<i>dosađivati</i>	<i>daj ne brij!</i>
<i>raditi</i>	<i>ne znam kaj ovaj dole brije...</i>
<i>ponašati se</i>	<i>nemoj mi tak brijat</i>
<i>provoditi se</i>	<i>brije vec tri dana za redom</i>
<i>zabavljati se</i>	<i>kako smo brijali ovo ljeto!</i>
<i>imati vezu</i>	<i>ona ti sad brije s onim malim</i>
<i>odlaziti</i>	<i>sutra brijem na more</i>

Valja spomenuti da je osnovni glagol *brijati* u svojim prenesenim značenjima neprelazan; međutim, u zadnje vrijeme se neprelazni glagol s prijedlogom *na* sve češće zamjenjuje pravim prijelaznim glagolom: *brijem na mjuzu* → *brijem mjuzu*.

¹ Dakle: *šaljivčina, lola, lump, čudak, itd...* Sabljak u svom novom rječniku žargona “brijača” između ostalog definira na sljedeći način: *osoba koja mnogo izlazi i provodi se (riječ ima vrlo širok dijapazon značenja, ali u svakom slučaju ima pozitivne konotacije)*. Zanimljivo je da ne postoji standardna riječ za označavanje takve osobe.

Izvedenice

Glagol dobiva razne vidске parnjake koji specificiraju način vršenja radnje (*actionsart*), odnosno razne prefikse-modifikatore kojima nastaju novi glagoli s različitom rekcijom i s ograničenim opsegom značenja kao što su:

<i>izbrijati</i>	<i>smisliti; izvesti nešto do kraja</i>
<i>nabrijati</i>	<i>(na + A) nagovoriti, nabrusiti, nahušhati</i>
<i>obrijati</i>	<i>izvesti nešto</i>
<i>odbrijati</i>	<i>otići; završiti</i>
<i>probrijati</i>	<i>početi brijati; odati se brijanju; poludjeti</i>
<i>zabrijati</i>	<i>udubiti se, uživiti se, koncentrirati se (ufurati se); pretjerati; zaglibiti; umisliti; (na + A) posvetiti se; (s + I) upustiti se, (o + L/na + A) raspričati se</i>

Sufiksacijom nastaje spomenuta imenica *brijač*, a mocijskom tvorbom i *brijačica*; metatezom je nastao i oblik *jačbri*, a registrirani su i hipokoristici *brico* i *bricko*; pridjev *brijački* uz svoje odnosno značenje poprima i opisno značenje *pozitivan, dobar, zgodan*.

Trpni pridjev *nabrijan* dobiva, uz postojeće nestandardno, tehničko značenje "pojačan" (tada korišteno samo za motore, a danas i za kompjutorske procesore), cijeli spektar značenja od *raspoložen, pomaman, pohotan, nestrpljiv*, do *napet, ljut, bijesan* itd., koja se sva zapravo mogu svesti na prenesena značenja pridjeva *naoštren, nabrušen*; tu se, dakle, prilično jasno otkriva semantička veza s tvorbenom porodicom *brid, bridak, brijanje*. Zbog višestruke primjene i izrazite ekspresivnosti, taj pridjev se širi munjevitom brzinom; izgleda da je ta izvedenica jedna od prvih koja se probila izvan zagrebačkog govornog područja. S tim u vezi dr. Benjamin Perasović u svom sociološkom istraživanju navodi sljedeće:

Jedan od prvih slučajeva [ulaska tih izraza u širu kulturu mladih] odnosi se na intervjui Jasenka Houre Vjesniku, u doba kada je u Srbiji Milošević već bio na vlasti i "antibirokratska revolucija" u punom zamahu, a Huorina pjesma "Mojoj majci" postajala simbolom izražavanja nacionalnih osjećaja. Tada je, na pitanje "Zašto ne svirate u Beogradu", Hourea objasnio kako je tamo "nabrijana situacija". Od tada su i drugi akteri u javnosti spominjali brijanje, pa je u devedesetima ono ušlo i u novinske naslove, ne više nužno riječima nekoga izvana, tko stiže sa određene scene, nego upotrebom samih novinara i urednika.

U ranim devedesetim nastaje i složenica *fiju-briju* kao kontaminacija značenja onomatopeje "fiju" u značenju "poludio" i skraćenog oblika glagolske imenice "brijanje" - u značenju intenzivnog provoda - sročno prilagođenog prvom dijelu složenice. Uz, kao primarno shvaćeno, značenje te složenice "poludio od opijanja/drogiranja" prihvatljivom se čini i preoblika "zabava do ludila" te nimalo ne čudi što su voditelji najpoznatijeg

zagrebačkog alternativnog omladinskog kluba "Jabuka" odabrali upravo tu složenicu kao naslov za određeni tip redovitih koncerata na programu kluba. Tih godina su plakati za reklamiranje "fiju-briju" večeri u Jabuci redovita, nezaobilazna gradska slika.

Početak devedesetih "brijanje" se, dakle, koristi kao općezagrebački slang, a kao simbol opuštenog, naprednog i mladalačkog načina razmišljanja prodire sve više u sredstva javnog informiranja. Demokratizacija i ostale promjene u društvenom sustavu također doprinose prihvaćanju tih izraza: novostečene slobode manifestiraju se, među ostalim, i neformalnim izražavanjem u medijima.

Svakako valja istaknuti techno-kulturu kao vrlo plodan poligon za širenje te tvorbene porodice. Techno-party, koji je kao kulturološki fenomen obilježio devedesete godine prošlog stoljeća, možda je najzaslužniji za masovno prihvaćanje *brijanja*. Budući da se više-manje sva značenja izvedenica glagola "brijati" mogu svesti na koncept *intenzivatora*, upravo je techno-party svojom dinamikom, t.j. žestokim ritmom, plesom, gužvom i promjenama stanja svijesti idealno ostvarenje i opredmećenje tih oblika apstraktnih značenja. U techno-sceni, a kasnije i u sve dominantnijoj hip-hop sceni, prihvaća se oblik *brijanje* u svom skraćenom, ekonomičnijem obliku *brija*; taj dvosložni, lako izgovorljivi glasovni skup uz sva poimeničena značenja glagola *brijati* preuzima i neka značenja već pomalo zastarjelih oblika "fora" (i nešto manje raširenih "furka" i "guba"), a dobiva i nova specifična značenja vezana uz koncept partyja. Na taj način, uslijed pretjerane polisemije, dolazi do semantičnog pražnjenja. Preobrazba ima ovdje znatnu ulogu. Naime, baš kao riječi "fora" i "guba", oblik *brija* može biti i imenica i pridjev i prilog što onemogućava semantičku prozirnost izvan šireg konteksta.

Naravno da polisemija kao rezultat širenja značenja standardne riječi u nestandardnim slojevima jezika nije ništa neobično; u našem slučaju neobično je to što se ne širi značenje jedne riječi, već cijele leksičke porodice, bolje reći, od riječi s izvedenim značenjem izvode se razni oblici s novim značenjima, kojima dakle izvor nije više u standardu.

S druge strane, novi izvedeni oblici preuzimaju značenja oblika koji su im prepustili status (često se dogodi da se višeznačne riječi koje su u govorni jezik došle iz slanga održe neko vrijeme, ali onda budu smijenjene novim došljacima): pomislimo samo na riječ *furati* u svojim prenesenim neprelaznom značenjima (dakle ne "nositi" i ne "fiksati") i njene izvedenice od kojih su neke godinama, čak desetljećima imale sigurnu poziciju u govornom standardu, a sad u gotovo svim oblicima sve više prepuštaju mjesto članovima porodice "brijati" (*furati* – *brijati*; *furka* – *brija*; *nafurati* – *nabrijati*; *ufurati se* – *zabrijati*; *profurati* – *izbrijati*, itd.).

Zaključak

Koji su razlozi takva širenja i masovnog prihvatanja te tvorbene porodice?

Kao prvo, glasovni segment "brija" koji se pojavljuje u gotovo svim oblicima, sastoji se od zvučnih prednjih glasova koji uz početnu eksploziju stvaraju oštar, kratak, brz, gotovo onomatopejski te stoga vrlo ekspresivan zvuk.

Kao drugo, višestruka motiviranost izvedenih značenja glagola *brijati* omogućava vrlo široku primjenu na gotovo sva polja ljudske djelatnosti, pogotovo u sferi interesa mladih.

Kao treće, kombinacije polisemične osnove i prepoznatljivih specifikatora u obliku prefiksa odnosno sufiksa vrlo su lako razumljive, a s druge strane izuzetno su pogodne za produktivnu uporabu.

I kao četvrto, izvanjezični, civilizacijski uvjeti kao što su između ostalog napredak tehnologije i demokratizacija, omogućili su brz prodor u svakodnevni govor: internet forumi, web-stranice, mobilni telefoni, skupna druženja na partyjima uvelike su omasovili i ubrzali komunikaciju, a isticanje slobode mišljenja u medijima, glazbi i književnosti pospješilo je širenje neformalnih izraza u javnosti.

I tako se već odavno ne brije samo u Zagrebu; sada briju po Slavoniji, Zagorju i Istri, u Dalmaciji doduše sporadično, a neki oblici šire se polako i izvan granica naše domovine.

U svakom slučaju, brijanje je do danas obilježilo mladost nekoliko generacija, počelo je ulaziti u književnost i u rječnike². Svojom etabliranošću počelo je mijenjati vlastiti status, i pitanje je dokle će još živjeti kao zaštitni znak – kako bi dr. Perasović rekao - urbanih subkultura.

² U trećem izdanju Aničeva "Rječnika hrvatskoga jezika" navode se u prenesenom značenju samo dvije izvedenice (nabrijanost i nabrijati). Šabljak posvećuje dosta prostora toj leksickoj porodici, međutim opisi značenja su ponekad pogrešni. U raznim rječnicima na internetu mogu se pronaći definicije nekih izvedenica, a jedna od najboljih se nalazi na techno web stranici www.pegla.com.

brijanje - **[1]** lud provod, žestoko tulumarenje - *izvedenice*: brijač, brijačica - onaj koji se ludo zabavlja, **[2]** diktat misli bez kontrole razuma, kao npr. "frajer žestoko brije", što prema [1] može značiti da puno (i dobro) tulumari, ali isto tako i da je razvio neku suludu teoriju, **[3]** istoznačnica za "mislim" - kao u "brijem da će nam tamo biti super", **[4]** proces uklanjanja dlačica s tijela ;-)

IZVORI

Perasović, Benjamin. *Urbana plemena: sociologija subkultura u Hrvatskoj*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2001, str. 212-218

Sabljak, Tomislav. *Rječnik hrvatskog žargona*, V.B.Z. Zagreb, 2001

www.google.com

Summary

AN EXAMPLE OF SEMANTIC AND DERIVATIONAL EXPANSION IN CROATIAN SLANG

The transmission of lexical elements from slang to standard language is often veiled in mystery. Due to numerous changes and various extensions of meaning, the links with the original form become steadily looser, while its semantic development becomes more and more complex. Using the example of the verb "brijati" and its derivations, I shall attempt to develop a possible model for the impact of slang on spoken standard Croatian.

This approach was inspired by a sociological study of the spread of this lexical family "Furka i brija" by Benjamin Perasović, published in the periodical Euro 26. (<http://www.euro26.biz.hr/hh/9/hh2.php>).